

14 VRAGEN OVER DE CORONAVACCINATIE



De vaccins tegen covid-19 zijn in het land. **Hoe lang ben ik beschermd, moet ik het nemen als ik al covid heb gehad, en kan ik er onvruchtbaar door worden?** Deskundigen beantwoorden de meest gestelde vragen.

tekst **Jeroen Wapenaar** fotografie **IStock/Greenwaldos**

1 HOE BESCHERMD BEN JE NA VACCINATIE?

De effectiviteit van BioNTech/Pfizer (Comirnaty) en Moderna (COVID-19 vaccine Moderna) – beide mRNA-vaccins – is volgens de eerste onderzoeken respectievelijk 95% en 94% (met 2 doses).¹

Wat betekenen die cijfers? ‘Van de 100 mensen krijgen nog maar 5 of 6 mensen covid-19 met klachten’, stelt arts-microbioloog Jean-Luc Murk. Hij is werkzaam in het Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis in Tilburg en Waalwijk, met aandachtsgebied virale infecties. ‘Dat meer gevaccineerden asymptomatisch besmet raken is niet uit te sluiten. Naar asymptomatische besmetting is in de eerste

onderzoeken niet gekeken. De onderzoekers telden alleen de deelnemers die minstens 1 covid-symptoom hadden en een positieve PCR-test. Nu miljoenen mensen deze vaccins krijgen, gaan we langzaam steeds meer te weten komen.’ Na 3 maanden is de bescherming nog onverminderd hoog, schrijft het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (CBG).¹

2 HOE ZINVOL IS VACCINEREN ALS JE AL BESMET BENT GEWEEST?

Antistoffen tegen een virus blijven na klachten nog een tijdje in het lichaam, maar hoe lang dat bij covid-19 is, is niet zeker. Het lichaam geeft zichzelf bij een eerste besmetting een geheugensteuntje, zodat het immuunsysteem bij een tweede besmetting nieuwe antistoffen aanmaakt, maar hoeveel *boost* dat geeft tegen corona is nog onduidelijk, zegt Murk. ‘We weten bovendien nog onvoldoende over het besmettingsrisico van ex-coronapatiënten. Daarom is vaccinatie óók verstandig voor mensen die al covid-19 hebben gehad.’ Tijdelijk uitstel is mogelijk aanbevolen, afhankelijk van hoe lang geleden de covidbesmetting was en hoe die behandeld is (zie vraag 5).

3 WANNEER MOET JE EEN CORONAVACCIN NIET NEMEN?

Bij een onmiddellijke en/of ernstige allergische reactie op een vorige vaccinatie of een bestanddeel van het vaccin. Een voorbeeld van een ernstige allergische reactie is anafylaxie, te herkennen aan jeuk, roodheid en zwelling van de huid, zwelling van de keel, kortademigheid, hoesten, afwijkende hartslag, lage bloeddruk en duizeligheid. Een anafylactische shock kan overgaan in een hartstilstand. De meeste ernstige allergische reacties deden zich tot nu toe voor binnen 15 minuten na vaccinatie, daarom is 15 minuten observatie na afloop de standaard.⁴ ‘Wanneer de eerste vaccinatie een aller-

‘Vaccinatie is óók verstandig voor mensen **die al covid-19 hebben gehad**’

gische reactie veroorzaakte, dan is dat ook een reden om de tweede covid-19-vaccinatie niet te geven, schrijft het RIVM. Een eerdere ernstige allergische reactie na een ander vaccin, medicijn, voedingsmiddel of wesp- of bijensteek is géén contra-indicatie voor coronavaccinatie, maar dan is na afloop wel 30 minuten observatie nodig. Ben je allergisch, maar weet je niet zeker tegen welke stof, geef dit dan door aan je arts en apotheker, adviseert arts-microbioloog Murk. 'Is een specifiek vaccin voor iemand mogelijk niet veilig genoeg, dan kan diegene straks waarschijnlijk een ander vaccin krijgen.' De bijsluiters van de vaccins Comirnaty en Moderna staan op geneesmiddeleninformatiebank.nl. Het RIVM adviseert om patiënten met ernstige immunestoornissen te vaccineren met Comirnaty of Moderna, omdat deze vaccins momenteel het meest effectief lijken. 'Ondanks het ontbreken van data voor ernstig immuungecompromitteerde patiënten op dit moment, is de verwachting dat de mRNA-vaccins bij deze groep patiënten veilig zijn. Het risico van bijwerkingen van vaccinatie weegt bovendien niet op tegen de risico's van covid-19,' aldus de RIVM-richtlijn. Artsen van patiënten met epilepsie moeten de voor- en nadelen van vaccinatie altijd zorgvuldig afwegen, omdat vaccinatie convulsie kan uitlokken.

4 HOE BEZORGD MOETEN WE ZIJN OVER ERNSTIGE ALLERGISCHE REACTIES?

Bij 1,9 miljoen eerste dosissen van het vaccin Comirnaty kwam anafylaxie 21 keer voor.² Bij 4 miljoen eerste dosissen van het Moderna-vaccin waren er 10 gevallen.³ De meeste onderzoekers vermoeden een link met het bestanddeel polyethyleenglycol (PEG), zegt arts-

microbioloog Jean-Luc Murk. PEG zit zowel in Comirnaty als in het vaccin van Moderna, maar bijvoorbeeld niet in het Oxford-vaccin. Het bedekt de vetbolletjes die het mRNA in de lichaamscellen afleveren, zodat de vetbolletjes stabiel blijven. Ook sommige medicijnen met PEG kunnen heftige allergische bijwerkingen geven, zoals het chemotherapeutikum doxorubicine. Belangrijke verschillen met de coronavaccins zijn dat doxorubicine veel meer PEG bevat en dat het intraveneus wordt gegeven en niet intramusculair, zoals een mRNA-vaccin. PEG zit ook in producten die iedereen regelmatig gebruikt, zoals shampoo of tandpasta. Sommige onderzoekers zien daarin een verklaring

Heb je covid-19 gehad, wacht dan met vaccineren tot minimaal 4 weken nadat de eerste symptomen begonnen



voor de ernstige allergische reacties: mogelijk maken sommige mensen door het vele contact met PEG zoveel antistoffen aan dat bij een enkeling het afweersysteem te sterk reageert na toediening van een vaccin of medicijn met PEG.⁴

Zo'n te sterke immuunreactie op een coronavaccin is nog steeds heel zeldzaam, benadrukt Murk, en hij ziet geen reden voor bezorgdheid. 'Bij een vaccin vind je tussen de miljoenen gevaccineerden altijd wel enkele ernstige allergische reacties. Mogelijk is dat bij een mRNA-vaccin iets meer, momenteel denken we 1 op de 100.000, daar wordt verder onderzoek naar gedaan. Daarom dus ook die 15 of 30 minuten monitoring na het vaccineren, en je mag erop vertrouwen dat elke priklocatie alle benodigde materialen krijgt voor een snelle behandeling. Overleggen met arts en apotheker bij allergieën is bij elk vaccin en medicijn belangrijk.'

5 WANNEER IS VACCINATIE UITSTELLEN NODIG?

Heb je covid-19 gehad, wacht dan met vaccineren tot minimaal 4 weken nadat de eerste symptomen begonnen, schrijft

het RIVM. ‘Doel van de mRNA-vaccins is dat afweercellen in het lichaam het spike-eiwit dat uit het virus steekt, gaan herkennen en leren bestrijden. Door 4 weken te wachten is bij eventuele klachten na vaccinatie beter te bepalen waar die klachten vandaan komen. De kans dat er in het lichaam nog deeltjes van het coronavirus zitten waar de afweercellen tegen vechten is dan klein’, legt Murk uit. Na behandeling met monoklonale antistoffen is 2-3 maanden wachten met vaccineren aanbevolen. Murk: ‘Monoklonale antilichamen blijven vrij lang in hoge concentraties in het lichaam en het immuunsysteem moet daar even van bijkomen. Bij te snelle vaccinatie zijn de afweercellen nog niet in staat zich voor te bereiden op het coronavirus.’ Ook bij koorts (>38,5°C) wordt de vaccinatie uitgesteld tot de koorts is verdwenen, evenals bij anesthesie (minimaal 48 uur). Wie klachten heeft die passen bij covid-19 mag niet naar de vaccinatielocatie komen. In België adviseert men vaccinatie bij iemand die covid-19 heeft doorgemaakt vanaf 14 dagen na genezing, zegt epidemioloog Pierre Van Damme van de Universiteit Antwerpen. ‘Vlamingen met milde symptomen van een willekeurige ziekte wordt aangeraden zich toch te laten vaccineren. Echt ziek zijn (acute hoge koorts, acute infectie) betekent de vaccinatie liefst 2 weken uitstellen. Bij twijfel: consulteer de huisarts. Getest worden op covid-19 is voor vaccinatie sowieso niet nodig.’

6 IS VACCINEREN TIJDENS ZWANGERSCHAP VERSTANDIG?

Er is geen bewijs dat een coronavaccin negatieve impact heeft op een zwangerschap, zegt Murk. Maar omdat er nog weinig onderzoek naar is gedaan, wordt zowel in Nederland als in Vlaanderen gezonde zwangeren voorlopig afgeraden het vaccin te nemen. Voor zwangere vrouwen met bepaalde onderliggende aandoeningen is het Nederlandse advies om zich juist wel laten vaccineren. De kans op ernstige complicaties na coronabesmetting is voor hen groter dan het risico op heftige bijwerkingen na vaccinatie, schrijft de Nederlandse Vereniging voor Obstetrie & Gynaecologie.⁵ Zwangere verpleegkundigen en andere zorgverleners kunnen – na overleg met bedrijfsarts en gynaecoloog/verloskundige – er in Nederland voor kiezen zich toch te laten vaccineren, vanwege een grotere

Er is geen enkel bewijs dat het coronavaccin **de vruchtbaarheid beïnvloedt**

kans om besmet te raken. In België adviseert de Hoge Gezondheidsraad geen systematische vaccinatie voor zwangere vrouwen. Maar vaccinatie kan wel op individuele basis overwogen worden, als de voordelen lijken te prevaleren boven de mogelijke risico's van vaccinatie. ‘Bijvoorbeeld bij gezondheidswerkers met een hoog blootstellingsrisico en vrouwen die vanwege met co-morbiditeit tot een risicogroep voor covid-19 behoren.’

7 KAN EEN CORONAVACCIN JE ONVRUCHTBAAR MAKEN?

Daar is geen enkel bewijs voor. Er deden verhalen de ronde dat de mRNA-vaccins schadelijk zouden zijn voor een eiwit dat belangrijk is voor de ontwikkeling van de placenta. Dat eiwit (syncytin-1) zou zoveel lijken op het spike-eiwit van het coronavirus, dat het lichaam na vaccinatie de eiwitten niet uit elkaar kan houden en tegen beide gaat vechten. Maar daarvoor moeten de eiwitten veel meer op elkaar lijken dan werkelijk het geval is, legt de Britse immunoloog Andrew Liston uit. Bovendien zou covid-19 zelf dan ook tot onvruchtbaarheid leiden, en ook daar is geen enkel bewijs voor.⁶

8 MRNA-VACCINS WORDEN INTRAMUSCULAIR TOEGEDIEND, HOE ZIT HET DAN MET ANTISTOLLING?

Ondanks het advies om bij anticoagulantiagebruik intramusculaire injecties te vermijden, is intramusculair *vaccineren* bij deze patiënten vaak wel mogelijk, soms met voorzorgsmaatregelen. De volgende adviezen zijn van het Nederlandse RIVM. De prikplek 2 minuten lang goed afdrukken is altijd belangrijk. Patiënten die een DOAC (dabigatran, rivaroxaban, apixaban, edoxaban) gebruiken, moeten voldoende tijd laten tussen inname van deze

**Hier stond in het
gedrukte tijdschrift
een advertentie**

middelen en vaccinatie. Na 3-4 uur werkt de DOAC het sterkst, daarom bij eenmaal daagse inname minimaal 12 uur tussen inname en vaccinatie aanhouden. Bij tweemaal daagse inname bij voorkeur vaccineren vlak voor inname van de volgende tablet. Voor patiënten die via de trombose-dienst cumarinederivaten (bijvoorbeeld acenocoumarol of fenprocoumon) oftewel de vitamine K-antagonisten gebruiken, gelden de aanwijzingen van de trombose-dienst. Bij een wisselende INR die regelmatig gecontroleerd moet worden door de trombose-dienst, is intramusculaire vaccinatie alleen toegestaan als de INR in de 7 dagen voorafgaand aan de vaccinatie $<3,5$ was, schrijft het RIVM. Mensen die een DOAC en een ander anti-stollingsmiddel gebruiken moeten eerst overleggen of intramusculair vaccineren veilig kan en zo ja welke voorzorgsmaatregelen nodig zijn. Dat geldt ook voor mensen met bepaalde stollingsstoornissen, zoals hemofilie. Voor Vlamingen: op fagg.be (website Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten) staat bij 'Vragen en antwoorden over vaccins tegen covid-19' een overzicht van medische problemen (onder andere stollingsproblematiek) die mensen vóór vaccinatie moeten melden. De vaccineerder moet bij deze medische problemen de samenvatting van de productkenmerken (SKP) van het vaccin bekijken; voorzichtigheid is geboden bij stollingsstoornissen.

9 WAAR MOET IK OP LETTEN ALS IK HET VACCIN TOEDIEN?

Nederlandse verpleegkundigen moeten geautoriseerd zijn door de arts en zich houden aan alle voorschriften in de Uitvoeringsrichtlijn COVID-19-vaccinatie 2021 op rivm.nl.⁷ Voor iedere vaccinatie is een intervalanamnese nodig. Vraag naar alle absolute, tijdelijke of relatieve contra-indicaties en indicaties voor extra voorzorgsmaatregelen. Ook bij bijzonderheden zoals heftige bijwerkingen na de vorige vaccinatie overleg je met de arts. Comirnaty moet eerst verdund worden, Moderna niet, maar volgens Murk neemt de ziekenhuisapotheker dit waarschijnlijk op zich. In de uitvoeringsrichtlijn staan plaatjes van de spuiten en naalden die je van het RIVM moet krijgen. 'De combinatie naald-spuit moet bij voorkeur van dezelfde producent zijn. Dus een BD-naald niet combineren met een Sol-M-spuit', schrijft het RIVM. Vlaamse verpleegkundigen vinden algemene procedures voor preventieve vaccinatie in het document 'Een preventief vaccin toedienen' op nvkkv.be. Voor vaccinatie moeten dezelfde onderwerpen besproken worden als in Nederland (problemen met eerste vaccin, verzwakte afweer, stollingsproblemen, flauwvallen na injectie, zwangerschap, borstvoeding).

Intramusculair vaccineren is bij anticoagulantia-gebruik wel mogelijk



**Hier stond in het
gedrukte tijdschrift
een advertentie**

10 WAT IS DE ROL VAN VERPLEEGKUNDIGEN BIJ BIJWERKINGEN?

De meeste bijwerkingen zijn binnen 1-2 dagen na vaccinatie verdwenen. Bijwerkingen die het meest voorkomen zijn pijn op de injectieplaats, roodheid en zwelling van de huid, vermoeidheid, hoofdpijn, spierpijn, rillingen, gewrichtspijn en koorts. Gevaccineerden en zorgverleners in Nederland kunnen bijwerkingen melden via Bijwerkingencentrum Lareb: meldformulier.lareb.nl. Zorgverleners zijn wettelijk verplicht ernstige en onverwachte postvaccinale reacties te melden (dus niet alleen bij covid-19), denk aan onverwachte bijwerkingen, ziekenhuisopnames, blijvende invaliditeit en overlijden. Vlamingen melden bijwerkingen aan het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG, zie fagg.be).

11 MAG MIJN TEAM MEER ALS WE ALLEMAAL GEVACCINEERD ZIJN?

Wanneer mogen die maskers af? 'Voorlopig is het afwachten hoe het vaccineren van kwetsbare mensen uitpakt', stelt Murk. 'Is het beschermende effect voldoende, dan is het misschien mogelijk de coronamaatregelen af te bouwen. Maar valt dat tegen, dan moeten we waarschijnlijk toch wachten tot we groepsimmunitet bereiken. Daarvoor lijkt een minimale vaccinatiegraad van 70% van de bevolking nodig.' In België is dat ook het huidige overheidsbeleid.

12 MAG JE WERKGEVER VACCINATIE VERPLICHTEN?

Nee, zelf bepalen wat er met je lichaam gebeurt is een grondrecht (recht op lichamelijke integriteit).⁸

13 KUN JE ONTSLAGEN WORDEN ALS JE JE NIET LAAT VACCINEREN?

Je niet laten vaccineren kan zowel in Nederland als in Vlaanderen nooit een directe reden zijn voor ontslag. Aanpassingen op je huidige werkplek zijn dan mogelijk wel nodig, want de veiligheid van

patiënten mag niet in het geding komen en je werkgever heeft een zorgplicht. Is met aanpassingen de huidige werkplek toch niet veilig genoeg, dan is overplaatsing naar een andere afdeling misschien nodig. Ontslag is pas het allerlaatste middel, maar niet uit te sluiten als je werkgever vindt dat je niet meer geschikt bent voor je functie.⁹

14 MOGEN WERKGEVERS INZAGE IN JOUW KEUZE?

Momenteel niet, want de privacywet verbiedt de verwerking van gezondheidsgegevens. Maar de discussie over een mogelijke uitzondering loopt, want zorginstellingen willen graag inzage in welke medewerkers gevaccineerd zijn.¹⁰

Noten

*Het 'Oxfordvaccin' van AstraZeneca en de universiteit van Oxford was bij het ter perse gaan van dit nummer nog in beoordeling bij het Europees Medicijnagentschap (EMA). De informatie in dit artikel betreft, tenzij anders vermeld, alleen de vaccins van BioNTech/Pfizer en Moderna. De Nederlandse aanbevelingen komen - tenzij anders vermeld - uit de Uitvoeringsrichtlijn COVID-19-vaccinatie 2021.⁷ (De aanbevelingen voor Nederland en Vlaanderen zijn het laatst gecheckt op 25 januari 2021.) Verpleegkundigen kunnen bij vragen over covid-19-vaccinatie terecht bij het RIVM-nummer 088-678 8900 (NL) of de overheidswebsites info-coronavirus.be en laatjevaccineren.be (B).

De links naar onderstaande bronnen vind je in de online versie van dit artikel op Nursing.nl.

- 1 Kijk voor vragen en antwoorden over beide vaccins op cbg-med.nl van het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (zoek op Vaccin in het kort).
- 2 Allergic Reactions Including Anaphylaxis After Receipt of the First Dose of Pfizer-BioNTech COVID-19 Vaccine — United States, December 14–23, 2020. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 2021;70:46–51.
- 3 Allergic Reactions Including Anaphylaxis After Receipt of the First Dose of Moderna COVID-19 Vaccine — United States, December 21, 2020–January 10, 2021. MMWR Morb Mortal Wkly Rep. ePub: 22 January 2021.
- 4 De Vrieze J. 'Maar we hebben deze vaccins echt nodig', De Groene Amsterdammer, nr. 2 2021, online 13 januari 2021, groene.nl.
- 5 Standpunt Vaccinatie tegen COVID-19 rondom zwangerschap en kraambed, 8 januari 2021, Nederlandse Vereniging voor Obstetrie & Gynaecologie (NVOG), nvog.nl.
- 6 Blog 9 december 2020, www.liston.babraham.ac.uk/blog/
- 7 COVID-19-vaccinatie Uitvoeringsrichtlijn. Professionele standaard voor COVID-19-vaccinatie 2021, rivm.nl
- 8 Zie ook de antwoorden van jurist Carel van den Berg van NU'91 op nu91.nl/veelgestelde-vragen/coronavaccin/
- 9 hanzeadvocaat.nl/nieuws/het-coronavaccin-eeen-verplichting-voor-de-werknemer/
- 10 Wapenaar J. Mag de werkgever jouw vaccinatiekeuze weten? Ja, zeggen verpleegkundigen, al is er een 'Maar', 29 december 2020, nursing.nl